

Spis treści

Wstęp	13
Fantazja czy rzeczywistość?	15
Chińsko-rosyjskie traktaty graniczne w okresie od XVII wieku do początku XX	
1. Z Nerczyńskiego układu pokojowego zawartego między Rosją a Chinami w sprawie granic i o warunkach handlowych, Nerczyńsk, 27 sierpnia 1689	37
2. Traktat bureański o delimitacji granic między Rosją a Chinami, 20 sierpnia 1727	39
3. Z umowy o wytyczeniu granic między Rosją a Chinami zawartej w okolicy góry Abajgat, 12 października 1727	42
4. Z artykułów 3 i 7 traktatu zawartego w Kiachcie o warunkach ustanowienia wzajemnych stosunków politycznych i gospodarczych między Rosją a Chinami, 21 października 1727	43
5. Z artykułu 1 układu zawartego w Ajguni o włączeniu do Rosji lewobrzeżnego Amuru i o rosyjsko-chińskim handlu w przyamurskim kraju, 16 maja 1858	45
6. Z traktatu zawartego w Tiensinie między Rosją a Chinami o warunkach ustanowienia wzajemnych stosunków politycznych, 1 czerwca 1858	46
7. Z dodatkowego pekińskiego układu o delimitacji granicy rosyjsko-chińskiej, 2 listopada 1860	47
8. Artykuł uzupełniający do układu pekińskiego o wymianie map i wytyczeniu granicy w kraju ussurijskim, 16 czerwca 1861	49
9. Z protokołu o delimitacji rosyjsko-chińskiej granicy podpisanego w Taczengu, 25 września 1864	51
10. Z układu zawartego w Petersburgu między Rosją a Chinami w sprawie regionu Ili (Sinkiang), 12 lutego 1881	55
11. Z Trójstronnego porozumienia Rosji, Chin i Mongolii w sprawie autonomii Mongolii Zewnętrznej, 25 maja 1915	57
12. Z Apelu Rady Komisarzy Ludowych RSFSR do ludu chińskiego i rządu południowych i północnych Chin, Moskwa, 25 lipca 1919	60
13. Z Noty Ludowego Komisariatu ds. zagranicznych RSFSR do Ministerstwa Spraw Zagranicznych Chin, Moskwa, 27 września 1920	62

14. Z Układu o ogólnych zasadach rokowań między ZSRR a Republiką Chin, Pekin, 31 maja 1924	64
15. Deklaracja rządów ZSRR i Republiki Chin, Pekin, 31 maja 1924	66
16. Z Porozumienia między rządami ZSRR i trzech wschodnich autonomicznych prowincji Republiki Chin o chińskiej linii kolejowej, żegludze, demarkacji granicy, w sprawie układów handlowych i o taryfach, Mukden, 20 września 1924	67
17. Ze Sprawozdania politycznego KC KPCh złożonego na VII Zjeździe Komunistycznej Partii Chin przez tow. Mao Tse-tunga, Pekin, 24 kwietnia 1945	68

Chińsko-sowieckie spory graniczne 1949–1989

1. Z Przemówienia przewodniczącego rządu ludowego Chińskiej Republiki Ludowej, Mao Tse-tunga, Moskwa, 16 grudnia 1949	71
2. Z Układu o przyjaźni, sojuszu i pomocy wzajemnej między Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich i Chińską Republiką Ludową, Moskwa, 14 lutego 1950	72
3. Umowa radziecko-chińska o warunkach żeglugi na rzekach granicznych Amur, Ussuri, Arguń, Sungacza i jeziorze Chanka i o wprowadzeniu oznakowania nawigacyjnego na tych drogach wodnych, Harbin, 2 stycznia 1951	73
4. Porozumienie między rządami Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich z rządem Chińskiej Republiki Ludowej o zasadach żeglugi handlowej na rzekach granicznych i ich dopływach oraz na jeziorze Chanka, Pekin, 21 grudnia 1957	77
5. Z konferencji prasowej premiera ChRL, Czou En-laia z udziałem nepalskich i zagranicznych korespondentów, Kathmandu, 28 kwietnia 1960	83
6. Z artykułu redakcyjnego „Żenmin Zipao” pt: „Komentarz do oświadczenia komunistycznej partii stanów zjednoczonych”, Pekin, 8 marca 1963	84
7. Oświadczenie agencji „Hsinhua” dementującej relacje prasy indyjskiej na temat stosunku ChRL do „nierównoprawnych traktatów”, Pekin, 13 sierpnia 1963	86
8. Z artykułu redakcyjnego czasopism chińskich: „Żenmin Żypao” i „Hung-ci” pt.: „Źródła i pogłębianie się rozbieżności między kierownictwem KPZR a nami”, Pekin, 6 września 1963	88
9. Z oświadczenia rządu ZSRR stanowiącego odpowiedź na oświadczenie rządu ChRL z dnia 1 września 1963 w sprawie układu moskiewskiego o częściowym zakazie prób z bronią jądrową, Moskwa, 21 września 1963 ...	89

Spis treści	7
10. Z listu KC KPZR do KC KP Chin, Moskwa, 29 listopada 1963	91
11. Z wywiadu premiera ChRL, Czou En-laia udzielonego pisarzowi amerykańskiemu Edgarowi Snowowi, Pekin, 23 stycznia 1964	92
12. Z referatu sekretarza KC KPZR, A. M. Susłowa, wygłoszonego na Plenum KC KPZR, Moskwa, 14 lutego 1964	93
13. Z listu KC Komunistycznej Partii Chin do KC Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego, Pekin, 2 lutego 1964	94
14. Z rozmowy przewodniczącego ChRL, Mao Tse-tunga z delegacją Socjalistycznej Partii Japonii (SPJ), Pekin, 10 lipca 1964	96
15. Z wywiadu naczelnego redaktora dziennika „Izwestia”, A. Adżubeja, udzielonego korespondentom zachodnio-niemieckiego tygodnika „Der Spiegel”, Hamburg, 5 sierpnia 1964	97
16. Z artykułu redakcyjnego dziennika „Prawda” pt. „O rozmowie Mao z socjalistami japońskimi”, Moskwa, 2 września 1964	98
17. Z rozmowy premiera ZSRR, W. S. Chruszczowa z japońską delegacją parlamentarną, Moskwa, 15 września 1964	105
18. Ze sprawozdania o działalności rządu złożonego przez premiera ChRL, Czou En-laia na I-szej sesji Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych trzeciej kadencji, Pekin, 21–22 grudnia 1964 ...	108
19. Z przemówienia ministra spraw zagranicznych ZSRR, A. Gromyki, wygłoszonego na IV Sesji Rady Najwyższej ZSRR w sprawie polityki zagranicznej Związku Radzieckiego, Moskwa, 27 czerwca 1968	109
20. Nota protestacyjna rządu ZSRR do rządu ChRL w związku z incydentem zbrojnym na granicy radziecko-chińskiej w rejonie rzeki Ussuri, Moskwa, 2 marca 1969	110
21. Nota Ministerstwa Spraw Zagranicznych Chińskiej Republiki Ludowej do ambasady radzieckiej w Pekinie, Pekin, 2 marca 1969	112
22. Z oświadczenia dyrektora Wydziału Prasowego MSZ ZSRR, L. M. Zamiatina w związku z naruszeniem przez ChRL granicy radziecko-chińskiej, Moskwa, 7 marca 1969	114
23. Z konferencji prasowej dyrektora Wydziału Prasy MSZ ZSRR, L. M. Zamiatina i zastępcy szefa zarządu głównego radzieckich Wojsk Pogranicza: generała por. D. Jonowa dla korespondentów zagranicznych akredytowanych w Moskwie (w relacji PAP), Moskwa, 7 marca 1969	117
24. Oświadczenie Wydziału Prasowego MSZ ChRL w sprawie granicy chińsko-radzieckiej, Pekin, 10 marca 1969	121
25. Nota MSZ ChRL do ambasady radzieckiej w Pekinie w sprawie incydentów na wyspie Czenpao (Damanskij), Pekin, 13 marca 1964	125

26. Oświadczenie rządu ZSRR w związku z nowymi incydentami zbrojnymi na wyspie Czenpao (Damanskij), Moskwa, 15 marca 1969	127
27. Nota MSZ ChRL do ambasady ZSRR w Pekinie, Pekin, 15 marca 1969 ...	129
28. Oświadczenie rządu ZSRR przekazane rządowi ChRL za pośrednictwem ambasady chińskiej w Moskwie, zawierające propozycje wznowienia oficjalnych konsultacji dla uregulowania problemu granicy radziecko-chińskiej, Moskwa, 29 marca 1969	130
29. Ze Sprawozdania politycznego Lin Piao wygłoszonego na IX zjeździe Komunistycznej Partii Chin, Pekin, 1 kwietnia 1969	139
30. Nota Ministerstwa Spraw Zagranicznych ZSRR do Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL zawierająca propozycję wznowienia dwustronnych konsultacji w sprawie problemu granicy radziecko-chińskiej, Moskwa, 11 kwietnia 1960	142
31. Komunikat prasowy TASS o propozycji ZSRR zwołania posiedzenia radziecko-chińskiej komisji do spraw żeglugi na rzekach granicznych, Moskwa, 3 maja 1969	143
32. Nota agencji prasowej Hsinhua w sprawie oświadczenia rządu radzieckiego z 29 marca na temat granicy chińsko-radzieckiej, Pekin, 24 maja 1969	144
33. Depesza przewodniczącego chińskiej strony Radziecko-Chińskiej Komisji Mieszanej ds. żeglugi na rzekach granicznych, Czen Fa-pinga do przewodniczącego radzieckiej strony tej Komisji, A. Smirnowa, w sprawie nawiązania rozmów na temat żeglugi rzecznej, Pekin, 11 maja 1969	146
34. Depesza przewodniczącego radzieckiej strony Radziecko-Chińskiej Komisji Mieszanej ds. żeglugi na rzekach przygranicznych, A. Smirnowa, do przewodniczącego chińskiej strony tejże Komisji, Czen Fa-Pinga z propozycją odbycia kolejnego posiedzenia komisji w Chabarowsku, w dniu 15 czerwca 1969 r., Moskwa, 23 maja 1969	148
35. Oświadczenie rządu Chińskiej Republiki Ludowej zawierające odpowiedź na oświadczenie rządu ZSRR z 29 marca 1969, Pekin, 24 maja 1969	150
36. Depesza przewodniczącego chińskiej strony w Radziecko-Chińskiej Komisji Mieszanej ds. Żeglugi Na Rzekach Granicznych, Czen Fa-pinga do przewodniczącego radzieckiej strony tej Komisji, A. Smirnowa, zawierająca odpowiedź na depeszę radziecką z 23 maja w sprawie wznowienia rozmów na temat żeglugi, Pekin, 6 czerwca 1969	165

37. Nota protestacyjna Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL do ambasady radzieckiej w Pekinie w związku z incydentami na granicy chińsko-radzieckiej, 6 czerwca 1969	167
38. Z przemówienia sekretarza generalnego KC KPZR, L.J. Breżniewa, wygłoszonego na Międzynarodowej Naradzie Partii Komunistycznych i Robotniczych w Moskwie, Moskwa, 7 czerwca 1969	171
39. Nota MSZ ChRL do ambasady ZSRR w sprawie incydentu granicznego w górach Barluk, Pekin, 11 czerwca 1969	173
40. Nota MSZ ZSRR do Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL w sprawie incydentu na granicy w rejonie rzeki Tasty, Moskwa, 11 czerwca 1969	175
41. Oświadczenie rządu ZSRR w sprawie problemu granicy chińsko-radzieckiej, Moskwa, 13 czerwca 1969	177
42. Nota protestacyjna MSZ ZSRR do ambasady ChRL w Moskwie, Moskwa, 8 lipca 1969	190
43. Nota protestacyjna MSZ Chińskiej Republiki Ludowej do ambasady ZSRR w Pekinie, Pekin, 8 lipca 1969	192
44. Z referatu ministra spraw zagranicznych ZSRR A. Gromyki wygłoszonego na sesji Rady Najwyższej ZSRR, Moskwa, 10 lipca 1969 ...	194
45. Doniesienie agencji TASS o zerwaniu przez stronę chińską rozmów w Chabarowsku Radziecko-Chińskiej Komisji Mieszanej ds. żeglugi na rzekach granicznych, Moskwa, 13 lipca 1969	196
46. Doniesienie agencji TASS o wznowieniu przez stronę chińską rokowań w sprawie żeglugi na rzekach granicznych, Chabarowsk, 13 lipca 1969 ...	198
47. Doniesienie agencji TASS o zakończeniu 15 posiedzenia Radziecko-Chińskiej Komisji Mieszanej ds. Żeglugi na Rzekach Granicznych, Chabarowsk, 8 sierpnia 1969	199
48. Komunikat agencji Hsinhuna na temat zakończenia 15 posiedzenia Chińsko-Radzieckiej Komisji Mieszanej ds. Żeglugi na Rzekach Granicznych, Pekin, 11 sierpnia 1969	200
49. Nota MSZ ZSRR do MSZ ChRL w sprawie incydentu na granicy radziecko-chińskiej, Moskwa, 13 sierpnia 1969	201
50. Nota protestacyjna MSZ ChRL do ambasady ZSRR w Pekinie w sprawie incydentu granicznego w okręgu Jumin, Pekin, 13 sierpnia 1969	203
51. Nota protestacyjna Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL do ambasady radzieckiej w Pekinie, Pekin, 19 sierpnia 1969	204

52. Informacja agencji TASS pt.: „Dokumenty o zbrojnych prowokacjach władz chińskich na granicy radziecko-chińskiej”, Moskwa, 11 września 1969	207
53. Komunikat agencji TASS o spotkaniu w Pekinie premiera Rady Ministrów ZSRR, A. N. Kosygina i premiera Rady Państwowej ChRL, Czou En-laia, Moskwa, 11 września 1969	214
54. Oświadczenie rządu ChRL zawierające propozycje wznowienia rozmów chińsko-radzieckich w sprawie uregulowania problemu granicy, Pekin, 7 października 1969	215
55. Oświadczenie MSZ Chińskiej Republiki Ludowej zawierające odpowiedź na oświadczenie rządu ZSRR z 13 czerwca 1969 r., Pekin, 8 października 1969	218
56. Doniesienie agencji TASS o mających się odbyć rokowaniach radziecko-chińskich, Moskwa, 18 października 1969	233
57. Komunikat agencji Hsinhua o porozumieniu chińsko-radzieckim w sprawie rozpoczęcia dwustronnych rokowań na temat problemu granic między obu krajami, Pekin, 18 października 1969	234
58. Chińska notatka informacyjna o rozpoczęciu rokowań chińsko-radzieckich na temat problemów granicznych, Pekin, 24 października 1969	235
59. Z przemówienia sekretarza generalnego KC KPZR, L. Breżniewa, wygłoszonego w Moskwie na wiecu przyjaźni radziecko-czechosłowackiej, Moskwa, 27 października 1969	237
60. Leninizm czy socjalimperializm? W 100 rocznicę urodzin wielkiego Lenina	238
61. Rewizjoniści radzieccy nasilają znowę z Niemcami Zachodnimi	263
62. Wielka wyprzedaż interesów narodu niemieckiego, radzieckiego i innych narodów europejskich przez rewizjonistów radzieckich	265
63. Komentarz w sprawie radziecko-zachodniemieckiego układu	270
64. „Dwie taktyki w jednym celu” (ohydny chwyt radzieckich rewizjonistów kryjący się za przemianowaniem nazw miast na Dalekim Wschodzie) ...	278
65. Referat polityczny KC KPCh na X Zjazd KPCh, wygłoszony przez członka Stałego Komitetu Biura Politycznego KC KPCh i premiera Rady Państwowej ChRL, Zhou Enlaia	282
66. System na rzecz bezpieczeństwa czy na rzecz agresji i ekspansji?	288
67. Oświadczenie rzecznika Departamentu Informacji Ministerstwa Spraw Zagranicznych Chińskiej Republiki Ludowej	294
68. Sprawozdanie z prac rządu ChRL przedstawione przez premiera Rady Państwowej ChRL Zhou Enlaia na I sesji plenarnej Ogólnochińskiego	

Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych IV kadencji (fragment dotyczący polityki zagranicznej)	295
69. Analiza Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie – komentarz „Renmin Ribao”	298
70. Wichry silnie wieją nad Europą – komentarz agencji Xinhua	303
71. Przemówienie przewodniczącego delegacji Chin, ministra spraw zagranicznych ChRL Qiao Guanhua na XXX sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, Nowy Jork, 26 września 1975	309
72. Droga monachijska prowadzi w ślepy zaułek	311
73. Oświadczenie rzecznika MSZ ChRL w sprawie zawieszenia rozmów chińsko-radzieckich	315
74. Oświadczenie rzecznika MSZ ChRL w sprawie organizacji letnich igrzysk olimpijskich w Moskwie	316
75. Nota protestacyjna MSZ ChRL do ambasady ZSRR w ChRL w związku z incydentem granicznym	317
76. Wiceprzewodniczący KG KPCh Teng Siaoping przyjął w Pekinie redaktora naczelnego wielkiego dziennika amerykańskiego „Christian Science Monitor” – Earle’a W. Foella i udzielił mu wywiadu, 15 listopada 1980	319
77. W czym tkwi problem chińsko-radzieckich rozmów granicznych?	322
78. Oświadczenie rzecznika departamentu informacji MSZ ChRL w sprawie radziecko-afgańskiego układu granicznego	332
79. Dementi przedstawiciela MSZ ChRL w związku z oświadczeniem MSZ ZSRR	334
80. Nota MSZ ChRL do ambasady ZSRR w Chinach	338
81. W czym tkwi istota trudności w chińsko-radzieckich rozmowach granicznych?	339
82. Cechy charakterystyczne strategii radzieckiego ekspansjonizmu	358
83. Oświadczenie rzecznika Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL w sprawie przemówienia przewodniczącego Prezydium Rady Najwyższej ZSRR L. I. Breżniewa	363
84. Kilka uwag o radzieckiej polityce „detente”	365
85. Oświadczenie ministra spraw zagranicznych ChRL i doradcy państwowego Huang Hua na temat stosunków chińsko-radzieckich wydane przed wylotem do Moskwy	379
86. Oświadczenie specjalnego wysłannika rządu ChRL ministra spraw zagranicznych i doradcy państwowego Huang Hua na temat stosunków chińsko-radzieckich	381
87. Nieuzasadnione zarzuty gazety „Krasnaja Zwiezda”	382

88. Depesza kondolencyjna w związku ze śmiercią przewodniczącego Prezydium Rady Najwyższej ZSRR, Jurija Andropowa, wysłana przez przewodniczącego ChRL Li Xianniana i przewodniczącego Stałego Komitetu OZPL, Peng Zhena	385
89. Oświadczenie agencji TASS w sprawie kroków w samoobronie poczynionych przez Chiny nie wytrzymuje krytyki	386
90. Artykuł Yu Sui pod tytułem „Dyplomatyczna tendencja do nieustępliwości”	388
91. Przemówienie wicepremiera Rady Państwowej ChRL, Yao Yilina, na przyjęciu wydanym na cześć pierwszego wiceprzewodniczącego Rady Ministrów ZSRR, Iwana Archipowa (fragmenty)	391
92. Odpowiedź dwutygodnika „Shijie Zhishi” na artykuł „Obserwatora” zamieszczony w radzieckim tygodniku „Nowe Czasy” (skrót)	393
93. Artykuł, Mu Youlina, komentatora tygodnika „Beijing Review”, pod tytułem „Problem Kampuczy a konsultacje chińsko-radzieckie” ...	395
94. O trzeciej rundzie konsultacji chińsko-radzieckich	398
95. Decyzja o rozmieszczeniu rakiet	399
96. Stosunki chińsko-radzieckie na początku lat pięćdziesiątych: wspomnienia Wu Xiouquana, byłego członka KC KPCh, byłego wiceministra spraw zagranicznych ChRL, byłego kierownika Wydziału Zagranicznego KC KPCh	401
97. Podpisanie Układu o przyjaźni, sojuszu i pomocy wzajemnej	405
98. Depesza kondolencyjna przewodniczącego ChRL Li Xianniana i przewodniczącego Stałego Komitetu OZPL Peng Zhena do Prezydium Rady Najwyższej ZSRR w związku ze śmiercią przewodniczącego Prezydium Rady Najwyższej ZSRR, Konstantina Czernienki	414
99. Informacja o spotkaniu sekretarza generalnego KC KPZR, Michaiła Gorbaczowa, i wicepremiera Rady Państwowej ChRL, Li Penga	415
100. Przemówienie wicepremiera Rady Państwowej ChRL, Yao Yilina, na przyjęciu powitalnym, wydanym przez rząd ZSRR	417
101. Informacja o wynikach VII rundy konsultacji chińsko-radzieckich i o wizycie delegacji Rady Najwyższej ZSRR w Chinach	420
Bibliografia	423
Indeks osób	427